

SUUNNITELMA HYVÄSTÄ KOHTELUSTA

Suunnitelman tuottaminen ammatilliselle perhekodille

Tiivistelmä

Tekijä(t) Heiskanen, Mika	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 37	Valmistumisaika Kevät 2020
Työn nimi Suunnitelma hyvästä kohtelusta Suunnitelman tuottaminen ammatilliselle perhekodille		
Tutkinto Sosionomi (AMK).		
Tiivistelmä <p>Lastensuojelulain muutokset astuivat voimaan 1.1.2020. Muutokset toivat mukanaan vaatimuksen, jonka mukaan lastensuojelun sijaishuollon laitoksien tulee laatia suunnitelma hyvästä kohtelusta. Vaikka säädös on velvoittava vain lastensuojelulaitoksille, on suunnitelma hyvä työkalu tukemaan lasten itsemääräämisoikeutta sekä luomaan avoimuutta sekä yhteisymmärrystä säännöistä ja toimintatavoista myös ammatillisissa perhekodeissa.</p> <p>Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi yksityinen lastensuojelun ammatillinen perhekoti. Perhekoti tekee toiminnan kehittämiseksi jatkuvaa laatutyötä, ja suunnitelma hyvästä kohtelusta koetaan lastensuojelun sijaishuollon yksikössä toiminnan edelleen kehittämisen kannalta tarpeelliseksi. Tämä työelämän tarpeista lähtevä toiminnallinen kehittämishanke toteutui tutkimushankkeena, jossa tutkimusaineiston kerääminen tapahtui kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa perhekodin henkilökunnalle järjestettiin työpaja, jossa tietoa hankkeeseen kerättiin yhteisen keskustelun pohjalta. Toisessa vaiheessa tutkimusaineistoa kerättiin perhekotiin sijoitetuille lapsille tehdyn yksilökyselyn avulla. Hankkeessa kerätty aineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla.</p> <p>Opinnäytetyön kehittämishankkeessa kerätyn ja analysoidun tiedon pohjalta laadittiin suunnitelma hyvästä kohtelusta lastensuojelun sijaishuollossa. Valmis suunnitelma liitettiin osaksi perhekodissa jo käytössä olevaa omavalvontasuunnitelmaa. Suunnitelma otettiin myös päivittäiseen käyttöön tukemaan perhekodin arjen kasvatustyötä. Lasten ja henkilökunnan kanssa yhteistyössä laaditun suunnitelman odotetaan lisäävän osallisuutta sijaishuoltoapaikan arjessa sekä parantavan yhteisymmärrystä yhteisten ohjeiden ja sääntöjen tarkoituksesta.</p>		
Asiasanat Osallisuus, itsemääräämisoikeus, hyvinvointi, sijaishuolto, ammatillinen perhekoti		

Abstract

Author(s) Heiskanen Mika	Type of publication Bachelor's thesis	Published Spring 2020
	Number of pages 37	
Title of publication Good treatment plan Producing a plan for a professional family home		
Name of Degree Bachelor of Social Services.		
Abstract <p>Amendments to the Child Welfare Act entered into force on January 1st, 2020. The amendments introduced a requirement according to which the child welfare substitute care institutions need to draft a plan regarding proper treatment. Although this legislation only obliges child welfare institutions, the plan is a great tool for supporting children's autonomy as well as creating openness and mutual understanding on the rules and practices in professional family homes as well.</p> <p>This thesis was commissioned by a private child welfare professional family home. The family home carries out constant quality work to develop its activities, and the plan regarding proper treatment is considered necessary by the child welfare substitute care unit in order to further develop its activities as well. The working life-oriented development project was implemented as a research-driven development project with an operational approach. The research material was collected in two stages. In the first stage, a workshop was arranged for the staff members in order to collect information for the project through mutual discussion. In the second stage, research material was collected from children in family homes through an individual survey. The research material was analyzed using content analysis.</p> <p>Based on the data collected and analyzed in the development project of this thesis, I drafted a plan regarding proper treatment in the child welfare substitute care. The finished plan was appended to the in-house control plan that is currently used in the family home. The plan was adopted into daily use to support the educational work in the family home. The plan drafted in collaboration with the children and staff members is expected to increase engagement in the daily activities of the substitute care home as well as improve mutual understanding on the purpose of common instructions and rules.</p>		
Keywords Participation, self-determination, welfare, foster care, professional family home		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA.....	2
2.1	Lastensuojelulain muutokset.....	2
2.2	Tilaaajaorganisaation esittely.....	2
2.3	Kehittämishankkeen tavoite ja tarkoitus	3
3	ASIAKKAAN OIKEUDET	4
3.1	Kirjaukset laissa ja säädöksissä.....	4
3.2	Hyvä kohtelu.....	4
3.3	Lasten ja nuorten osallisuus	5
4	KEHITTÄMISMENETELMÄT	7
4.1	Tutkimuksellinen kehittämishanke	7
4.2	Tutkimuskysymykset.....	8
4.3	Kysely.....	8
4.4	Työpaja.....	9
4.5	Sisällönanalyysi	10
5	KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS JA TULOS.....	11
5.1	Kehittämishankkeen toteutus.....	11
5.2	Lineaarinen malli	11
5.3	Kehittämishankkeen eteneminen	12
5.4	Tutkimustulokset.....	13
6	TUTKIELMAN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	18
6.1	Eettiset näkökulmat	18
6.2	Tutkimuksen luotettavuus	19
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	20
7.1	Yhteenveto	20
7.2	Kehittämishankkeen arviointi	22
7.3	Kehittämishankkeen hyödynnettävyys ja jatkokehittäminen	23
	LÄHTEET	24
	LIITTEET	28

1 JOHDANTO

Lastensuojelulain muutoksilla 1.1.2020 alkaen vahvistetaan lastensuojelun sijaishuollon piirissä olevien lasten perusoikeuksia. Näitä ovat oikeus hyvään kohteluun ja huolenpitoon sekä oikeus valvontaan ja ihmisarvoa kunnioittavaan kohteluun. Lain muutosten yhteydessä tarkennetaan edellytyksiä käyttää rajoituksia sekä täsmennetään välttämättömyys- ja suhteellisuusvaatimuksia. Lastensuojelulain muutoksilla tavoitellaan rajoitustoimenpiteiden käytön vähentämistä sekä halutaan ennalta ehkäistä haastavien tilanteiden syntymistä. (STM 2020.)

Lastensuojelulain 61 b § velvoittaa lastensuojelulaitoksia laatimaan hyvää kohtelua koskevan suunnitelman osaksi omavalvontasuunnitelmaa. Suunnitelman hyvästä kohtelusta täytyy olla erillinen ja selkeä oma kokonaisuutensa, jota arvioidaan ja tarkastetaan vähintään vuosittain. Lain vaatimus hyvän kohtelun suunnitelman laatimisesta ei koske ammatillista perhehoitoa, joskin suunnitelman laatimista suositellaan niiltä osin, kuin se perhehoitoon soveltuu. (STM 2020.)

Opinnäytetyön tilaajaorganisaationa toimii ammatillinen perhekoti, joka tekee jatkuvaa laatu-työtä toiminnan kehittämiseksi niin itsenäisesti, kuin myös ammatillisten perhekotien liiton (APKL ry.) laatupiirin kautta. Perhekodin omavalvontasuunnitelma toimii arjen kasvatustoiminnan ohjaajana sekä laatu-työssä tarkastelun ja kehittämisen pohjana. Toiminnan edelleen kehittämisen kannalta perhekoti katsoo hyvän kohtelun suunnitelman laatimisen tarpeelliseksi. Suunnitelmalla koetaan olevan perhekodin arjessa yhteisöllisyyttä ja osallisuutta lisäävä vaikutus. Lisäksi palveluista halutaan suunnitelman avulla tehdä asiakaslähtöisempiä. THL:n (2020) mukaan suunnitelman laatimisella pyritäänkin luomaan avoimuutta ja yhteisymmärrystä yhteisistä säännöistä ja toimintatavoista. Yhdessä laadittava suunnitelma toimii onnistuessaan avoimena kasvatuksellisena keskusteluna lasten kanssa, mutta myös koulutuksellisena keskusteluna henkilöstön kanssa.

Hyvän kohtelun suunnitelman laatiminen oli työelämälähtöinen kehittämishanke. Tutkimustavaksi valikoitui laadullinen tutkimus, joka Heikkilän (2014, 6-8) mukaan sopii muun muassa sosiaalisten ongelmien tutkimiseen sekä toiminnan kehittämiseen. Hanke eteni ideasta suunnittelun kautta toteutukseen ja päättyi tähän kirjalliseen raporttiin. Tutkimushankkeeseen osallistuivat niin perhekotiin sijoitetut lapset kuin kasvatustyötä tekevä henkilökunta. Lasten tutkimushaastattelujen sekä henkilökunnan työpajan avulla keräsin näkemyksiä hyvästä kohtelusta, osallisuudesta sekä itsemääräämisoikeuden toteutumisesta. Hankkeessa kerättyä tutkimustietoa vertasin aikaisempiin tutkimuksiin, ja saadun tiedon pohjalta laadin selkeän sekä helposti omaksuttavan suunnitelman hyvästä kohtelusta perhekodin arjessa tapahtuvan sijaishuoltotyön tueksi.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA

2.1 Lastensuojelulain muutokset

Eduskunnan keväällä 2019 hyväksymät muutokset lastensuojelulakiin (13.4.2007/417) tulivat voimaan 1.1.2020. Lain muutoksilla on tarkoitus vahvistaa lastensuojelun sijaishuollossa olevien lasten perusoikeuksia hyvään hoitoon ja kasvatukseen. Muutoksilla halutaan lisäksi turvata lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen huolenpito ja valvonta. Oikeusturvan vahvistaminen niin lasten kuin heidän huoltajien kohdalla on myös lain muutosten tavoitteena. Lainmuutos sisältää tarkennuksia rajoitusten käytölle sekä tarkentaa yleisiä edellytyksiä välttämättömyys- ja suhteellisuusvaatimuksiin. Lain muutokset sisältävät lisäksi vaatimuksen laatia hyvää kohtelua koskeva suunnitelma (lastensuojelulaki 61 b § 12.4.2019/542), jolla voidaan parhaimmillaan vähentää rajoitustoimenpiteiden tarvetta. (STM 2020.)

Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma on osa sijaishuolto paikan omavalvontasuunnitelmaa. Omavalvontasuunnitelma on toimintayksikölle laadittu kirjallinen suunnitelma, jonka avulla seurataan sekä kehitetään palvelujen laatua sosiaalihuollon sijaisyksikön päivittäisessä asiakastyössä. (Valvira 2016). Suunnitelman hyvästä kohtelusta täytyy kuitenkin olla erillinen ja selkeä oma kokonaisuutensa, jota arvioidaan ja tarkastetaan aina tarvittaessa, mutta kuitenkin vähintään vuosittain. (THL 2020). Lastensuojelulain (13.4.2007/417) 61 b §:n mukaan suunnitelma tulee liittää osaksi toimeksiantajan omavalvontasuunnitelmaa ja sijoittaa sijaishuoltoyksikössä kaikkien nähtäville. Lisäksi suunnitelma pitää lähettää tiedoksi sijoitetun lapsen vastuusosiaalityöntekijälle sekä sijoituksesta vastaavalle kunnalle. THL (2020) muistuttaa suunnitelman laatimisen olevan lain mukaan pakollinen lastensuojelulaitoksille, mutta sen laatimista on hyvä harkita myös ammatillisissa perhekohteissa.

2.2 Tilaajaorganisaation esittely

Työelämälähtöisessä opinnäytetyössä laadittava suunnitelma hyvästä kohtelusta tulee Päijät-Hämeessä sijaitsevan ammatillisen perhekodin käyttöön. Perhekoti Joikula on vuonna 2006 perustettu 7-paikkainen ammatillinen perhekoti, joka ottaa vastaan kuntien sijoittamia, huostaan otettuja, pitkäaikaiseen sijoitukseen tarkoitettuja 0-17-vuotiaita lapsia.

Ammatillinen perhekoti

Ammatillisessa perhekodissa annettava hoito sijoittuu sijaishuollon muotona perhehoidon ja laitoshoidon väliin. Perhehoitoon verrattuna ammatilliselta perhekodilta vaaditaan

kuitenkin vankempaa osaamista. Vahvan osaamisen vuoksi erityistä hoitoa tarvitsevien lasten ja nuorten sijoittaminen ammatilliseen perhekotiin on mahdollista. Ammatilliset perhekodit eivät ole lastensuojelulaitoksia, joten niissä ei voida käyttää rajoitustoimenpiteitä pois lukien yhteydenpidon rajoittamista. (THL 2016.)

Ammatillinen perhekodissa annettavan hoito katsotaan perhehoidoksi, jota annetaan yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 7 §:ssä tarkoitetun luvan perusteella (STM 2019, 44). Lupa haetaan oman alueen aluehallintovirastosta, ja se on saatava aina ennen toiminnan aloittamista tai toiminnan olennaista muuttamista. (THL 2016.)

Ammatillisessa perhekodissa perustan muodostavat koko aikaisesti perhekodissa asuvat perhekotivanhemmat. Heidän lisäksi perhekodissa työskentelee ulkopuolisia työntekijöitä. THL:n (2016) mukaan ammatillisessa perhehoidossa tulee hoito- ja kasvatustehtäviin osallistuvilla olla perhehoitolaissa säädetyn mukaisesti työtehtävään soveltuvan koulutuksen lisäksi riittävä kokemus hoito- ja kasvatustehtävistä. Toimintaa valvotaan tarkastuskäynneillä, joissa käydään läpi toimintasuunnitelma, toiminnan sisältö, omavalvontasuunnitelma, työntekijöiden kelpoisuus, henkilökunnan riittävyys sekä tarkastetaan toimitilat. Tarkastuksista laaditaan aina pöytäkirja.

2.3 Kehittämishankkeen tavoite ja tarkoitus

Perhekoti kehittää toimintaansa aktiivisesti ja tekee suunnitelmallista laatutyötä. Kasvatus toiminnan laatua suunnitellaan ja toteutetaan käytössä olevan omavalvontasuunnitelman kautta. Kehityshankkeen tavoite on saada luoduksi perhekodin omavalvontasuunnitelman liitteeksi uudistetun lastensuojelulain mukainen suunnitelma hyvästä kohtelusta.

Kehittämishankkeessa laadittava hyvää kohtelua koskevan suunnitelman on tarkoitus määrittää, mitä hyvä kohtelu perhekodin arjessa tarkoittaa. Hyvän kohtelun määrittämisen vuoksi suunnitelman laatimiseen osallistuvat perhekotiin sijoitetut lapset haastattelujen sekä perhekodin henkilökunta yhteisen työpajan kautta. THL:n (2020) mukaan suunnitelman laatimisella yhdessä tavoitellaan avointa kasvatuksellista keskustelua lasten kanssa ja toisaalta koulutuksellista keskustelua henkilöstön kanssa. Hyvän kohtelun suunnitelman on tarkoitus myös tukea lasten itsemääräämisoikeutta sekä luoda avoimuutta ja yhteisymmärrystä yhteisistä säännöistä ja toimintatavoista. Toimeksiantaja tulee käyttämään valmista suunnitelmaa päivittäisen kasvatustyön tukena sekä myös jatkuvan laadun kehittämisen pohjana.

3 ASIAKKAAN OIKEUDET

3.1 Kirjaukset laissa ja säädöksissä

Lainsäädännössä asiakkaan oikeus hyvään kohteluun on nostettu merkittäväksi asiaksi. Sosiaalihuoltolain 1 §:n neljännessä momentissa on määritelty sosiaalihuoltolain tarkoituksiksi edistää sosiaalihuollon asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun. Koska asiakaskeskeisyys on katsottu yhdeksi kulmakiveksi laadukkaassa sosiaalipalvelussa, tulee siihen kiinnittää erityistä huomiota sosiaalipalveluja tuottaessa. (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.)

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (22.9.2000/812) 4 § mukaan sosiaalihuollon toteuttajan on annettava hyvää sosiaalihuoltoa ja kohtelua ilman syrjintää. Asiakkaan yksityisyyttä sekä vakaumusta on kunnioitettava, eikä hänen ihmisarvoaan saa loukata. Asiakkaan tulee saada osallistua palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Kyseisen lain 8 § mukaan on palveluita tuottaessa huomioitava asiakkaan mielipide ja toivomukset sekä kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan.

Perustuslakeihin, kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin sekä lukuisiin erillissopimuksiin kirjattu itsemääräämisoikeus on perus- ja ihmisoikeus. Itsemääräämisoikeuden perustana Suomessa on perustuslain ensimmäisen luvun mukaisesti yksilön oikeuksien ja vapauksien turvaaminen sekä oikeus valita ja päättää omasta elämästään ja identiteetistään. (Kajava 2018). Lasten osallistumisoikeuksien vahvistaminen sekä heidän äänensä kuulluina ovat lastenoikeuksien yksi perusidea. (Mahkonen 2010, 90).

Sosiaalihuoltolain (30.12.2014/1301) mukaan lapsen ollessa kyseessä on erityistä huomiota kiinnitettävä siihen, kuinka ratkaisut tukevat lapsen edun ja hyvinvoinnin turvaamista. Sosiaalihuoltolain mukaan lapsen edun mukaista on taata hänelle turvallinen kasvuympäristö ja puitteet, jotka tukevat lapsen tervettä kasvua ja kehitystä sekä varmistavat henkisen ja fyysisen koskemattomuuden. Lapsen ikätasoinen kehittyminen mahdollistuu hänen saadessaan osakseen huolenpitoa ja ymmärrystä. Lapsen etua arvioitaessa on selvitettävä etua turvaavat eri toimintavaihtoehdot. Lastensuojelua toteutettaessa lapsen ja nuoren mielipide sekä toivomukset otettava huomioon iän ja kehitystason mukaisesti. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 5§, Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 4§).

3.2 Hyvä kohtelu

Kasvatus sijaishuollossa sisältää lapsen ja nuoren arjesta huolehtimisen sekä perushoidon. Perushoidolla tarkoitetaan riittävää ravintoa ja lepoa sekä terveydenhoitoa. Hyvään hoitoon ja kasvatukseen kuuluu lisäksi lapsen perusoikeuksista huolehtiminen.

Perusoikeuksia ovat mm. oikeus käyttövaroihin ja tarvitsemiin palveluihin, oikeus tavata läheisiä ihmisiä sekä saada tietoa omasta tilanteestaan. (THL 2020). Sijaishuollon tulee huolehtia lapsen yksityisyyden ja koskemattomuuden turvaamisesta sekä varmistaa, että lapsi myös kokee olevansa turvassa. (STM 2020).

Sijaishuollon on tarjottava lapselle hänen etunsa mukainen kasvuympäristö. Työskentelyssä tulee toimia lapsilähtöisesti ja lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden. Lasta tulee kohdella siten, että hän saa osakseen ymmärrystä, hellyyttä ja arvostusta. Lapsen kehitystä tulee tukea ikätasoisien elämäntaitojen opettelun ja vastuunottamisen kautta. Lapsen kykyä ja keinoja sijaishuoltopaikan arjen asioihin vaikuttamiseen tulee edistää ja lapselle mahdollistaa osallistuminen arjen suunnitteluun. Sijaishuoltopaikan toimintakulttuurin tulee tukea ja lisätä lapsen positiivista minäkuvaa, osallisuutta sekä sosiaalisia taitoja. (STM 2020.)

Lapsesta huolenpittäminen on hyvää kohtelua. Laakso (2016, 157) toteaa huolenpidon tarvoittavan lapsen mielestä sitä, että hänellä on läheisiä ja luottamuksellisia huolenpitosuhteita aikuisiin. Aikuisen jatkuva läsnäolo ja saatavuus antavat lapselle mahdollisuuden puhua omista asioistaan sekä saada lohdusta

3.3 Lasten ja nuorten osallisuus

Lapsen asemaa sosiaalihuollon asiakkaana korostetaan lastensuojelulaissa. Lastensuojelua toteutettaessa on lastensuojelulain 4:n luvun 20 §:n mukaisesti selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417). Lastensuojeluprosessissa lapsi otetaan mukaan aktiivisesti häntä koskevien asioiden käsittelyyn. Lasta tavataan, ja hänen kanssaan keskustellaan henkilökohtaisesti. Lasta koskevat lastensuojelun suunnitelmat laaditaan yhteistyössä lapsen kanssa. (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 118.)

Räty (2015, 19) toteaa lapsen päätösvallan itseään koskevissa asioissa olevan sitä merkittävämpi, mitä vanhempi ja kehittyneempi lapsi on. Lapsen mielipiteen selvittämisessä on huomioitava lapsen oikeus saada tietoa, missä asiassa hänen mielipidettään selvitetään, ja hänelle on annettava ikäänsä ja kehitystasoa vastaavalla tavalla riittävästi tietoa mielipiteen muodostamisen mahdollistamiseksi. Remahlin (2018, 62-67) mukaan lapsen mielipiteen ja ajatusten ottaminen aidosti huomioon on tärkeää ja lapsen edun mukaista, myös silloin kun lapsi ei itse tunnista omaa parastaan.

On tärkeää, että lapsi kokee tulleensa kuulluksi ja että hän tuntee ajatustensa ja mielipiteidensä olevan arvokkaita. Tämä voimaannuttaa lasta, lisää itseluottamusta ja tunnetta siitä, että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa asioihin. Osallisuutta voidaan kuvata tikapuu-

tai porrasmalleilla, joiden voidaan tiivistäen todeta tarkoittavan vaikuttamisen mahdollisuuksien lisääntymisen sitä enemmän, mitä korkeammalle kiipeää. Tällöin osallisuudenkin oletetaan kasvavan samassa suhteessa. Mitä enemmän lapset voivat vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin, sitä enemmän heidän voidaan katsoa olevan toiminnassa osallisina. (Oranen 2008, 5, 9).

Nigel Thomasin (2002) luoma malli jäsentää käytännön tasolla osallisuuden käsitettä jakamalla sen kuuteen osa-alueeseen. (Hotari ym. 2009, 121):

1. mahdollisuus valita
2. mahdollisuus saada tietoa
3. mahdollisuus vaikuttaa prosessiin
4. mahdollisuus ilmaista itseään
5. mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen
6. mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin.

Nivala (2010, 18-19) toteaa osallisuuden peruserkityksen olevan mahdollisuus vaikuttaa kuuluksi tulemisen kautta. Orasen (2008, 16) mukaan lapsen kokemusta vaikuttamisen mahdollisuudesta voi pitää osallisuuden tärkeimpänä hyötynä lapselle.

Osallisuutta laajasti määriteltäessä kyse on yhteisöön liittymisestä, siihen kuulumisesta sekä siinä vaikuttamisesta. (Oranen 2008, 16) Sosiaalityön näkökulmasta lapsen osallisuutta tulee tarkastella laajemmin, jolloin kyseessä on ennen kaikkea lapsen aito osallistuminen häntä itseään koskevaan päätöksen tekoon. (Sinko 2004). Lasten osallisuuden vahvistamisessa merkityksellistä on lisätä lasten kanssa työskentelyyn käytettyä aikaa, ja siten mahdollistaa lapseen tutustumisen. (Hotari ym. 132). Aikuisten kanssa tapahtuva vuorovaikutus on lasten osallisuuden tärkeimpiä elementtejä. Vuorovaikutuksessa lapsi toimii niin tiedon tuottajana kuin vastaanottajana. (Bardy 2013, 157). Kun lapsi vaikuttaa omiin asioihin, hän ei ole pelkästään toiminnan kohde. Lapselle ymmärrys arjen toiminnasta syntyy monen asian yhteisvaikutuksesta, ja tämän kokonaisuuden rakentamisessa ovat mukana niin lapset kuin aikuiset. (LSKL 2019, 26).

Myös oikeuksien turvaaminen sijaishuollossa tapahtuu vuorovaikutuksessa. Lapsi on samalla toimija kuin myös osallinen, jolloin hän pystyy vaikuttamaan oikeuksiensa toteutumiseen tilannekohtaisesti ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Aikuisilla puolestaan on lapseen nähden valta ja vastuu, jolloin he joutuvat määrittelemään lapsen oikeuden toteutumisen ja turvaamisen aina kun se on tarpeen. (LSKL 2019, 28.)

4 KEHITTÄMISMENETELMÄT

4.1 Tutkimuksellinen kehittämishanke

Vilkan & Airaksisen (2003, 9-10, 65, 70) mukaan toiminnallinen opinnäytetyö jakautuu kirjalliseen työskentelyyn ja toiminalliseen osuuteen. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tekeminen sekä dokumentointi kulkevat rintarinnan vuorovaikutuksessa tutkivan ja pohtivan otteen alla. Tiedon lähteinä voivat olla kirjat, muistiot ja raportit tai suulliset haastattelut. Toiminnalliseen opinnäytetyöhön kuuluu oleellisena osana tuotos.

Tilastokeskuksen (2017) mukaan tutkimus- ja kehittämistoiminnalla (t&k) tarkoitetaan tiedon lisäämiseksi tehtyä systemaattista toimintaa sekä saadun tiedon käyttämistä uusien sovellusten löytämiseksi. Tutkimus- ja kehittämistoiminta voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen. Näitä osa-alueita ovat perustutkimus, soveltava tutkimus sekä kehittämistyö. Kriteerinä tutkimus- ja kehitystoiminnalle on tavoite tuottaa jotain oleellisesti uutta.

Tutkimusmenetelmäksi kehittämishankkeeseen valikoitui kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Hirsjärvi, Remes & Sajavaaran (2009, 161) mukaan laadullisessa tutkimuksessa on kyse moninaisesta ja kokonaisvaltaisesta elämän kuvaamisesta sekä ymmärtämisestä. Kananen (2104, 16-18) tuo esille tutkimuksella pyrittävän selittämään tutkittavaa ilmiötä yleisesti ja tutkimuksen huomion kiinnittyvän tutkittaville merkityksellisiin seikkoihin. Heikkilä (2014, 6-8) puolestaan toteaa laadullisessa tutkimuksessa pyrittävän saamaan näkökulmaa tai ymmärrystä asiakkaan perspektiivistä johonkin tapahtumaan, elämän vaiheeseen tai kokemukseen. Laadullisen tutkimuksen otos on rajattu ja harkiten valittu, joten laadullinen tutkimus sopii esimerkiksi vaihtoehtojen kartoittamiseen, sosiaalisten ongelmien tutkimiseen sekä toiminnan kehittämiseen.

Tutkimuksen lähestymistapa on lapsinäkökulmainen, jossa painottuu lapsen tarpeet ja mielenkiinnon kohteet. Vaikka pääpaino on lapsen näkemyksissä, ei tutkimuksessa unohdeta aikuisten näkökulmaa. Siksi lapsinäkökulmainen tutkimus tuottaa eri osapuolien näkemysten lisäksi myös lasten ja aikuisten vuorovaikutuksen kautta syntyvää uudenlaista tietoa. Yhdessä näistä tiedoista rakentuu lasten ja aikuisten yhteinen ymmärrys tutkittavasta asiasta. (Karlsson & Karimäki 2012, 22-24).

Tutkimus toteutetaan käyttäen erilaisilla haastattelumuotoja. Lasten haastattelut olivat yksilohaastatteluja ja henkilökunnalle järjestin yhteisen työpajan. Työpajassa tavoitteena oli tutkittavasta aiheesta yhteisesti keskustelemalla saada esille erilaisia näkemyksiä. Mäntyrannan & Kailan (2008, 1507-1510) mukaan fokusryhmähaastattelu sopii valikoidussa ryhmässä tapahtuvan haastattelun muodoksi sillä se antaa rikkaan ja monipuolisen aineiston. Haastatteluryhmän koko on 4-10 henkilöä, ja haastattelun tavoitteena on erilaisten

mielipiteiden ja käsitysten esille saaminen. Haastattelun yhtenä tarkoituksena on saada aikaiseksi mahdollisimman paljon keskustelua haastatteluun osallistujien välillä

4.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimushankkeen tehtävänä oli laatia hyvän kohtelun suunnitelma lastensuojelun sijaishuollossa toimivan ammatillisen perhekodin käyttöön. Tutkimuksella kartoitettiin asiakaina olevien lasten kuin myös perhekodin henkilökunnan näkemyksiä hyvästä kohtelusta sijaishuollossa.

Tutkimushankkeen aiheen rajasin seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

- Mitä tarkoittaa hyvä kohtelu sijaishuollossa?
- Miten lasten itsemääräämisoikeutta voidaan sijaishuollossa kasvattaa?
- Mitä on osallisuus perhekodin arjessa, ja kuinka osallisuutta voidaan lisätä?

Tutkimuskysymysten pohjalta laadin seitsemän osaisen kysymyssarjan, jonka avulla keräsin lasten mielipiteitä tutkimusta varten. Lasten haastattelut tapahtuivat yksilohaastatteluina. Perhekotiin on sijoitettu seitsemän lasta iältään 6-16 vuotta, he ovat asuneet kyseisessä perhekodeissa kolmesta neljääntoista vuotta. Henkilökunnan kanssa yhteisesti päätettiin haastattelut rajata koskemaan 9-16 vuotiaita, joten haastatteluita ei tehty kahdelle kuusivuotiaalle lapselle. Rajaukseen päädyttiin lasten ikä- ja kehitystaso huomioiden, kuusivuotiaiden ymmärrys ei ole kehittynyt vielä riittävästi, jotta he olisivat kyenneet haastattelun kysymyksiin vastaamaan.

Perhekodin henkilökunnalle järjestin yhteisen työpajan, jossa keskityttiin yhdessä miettimään tutkimusaihetta. Tutkimuskysymysten pohjalta laadittiin työpajassa yhdessä kuusi osainen kysymyssarja. Kysymykset pohjautuivat lapsille esitettyihin kysymyksiin, joskin niitä muokattiin hiukan vastaamaan paremmin kysymysten kohderyhmää eli aikuisia. Työpajaan osallistui perhekodin henkilökunnasta kolme ohjaajaa sekä perhekodin toiminnan vastaava. Työpajaan osallistuneen henkilökunnan ikäjakauma oli 37 – 51 vuotta. Työkemusta lastensuojelusta henkilökunnalla oli viidestä viiteentoista vuoteen.

4.3 Kysely

Opinnäytetyön hankkeen toteutin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkielmana. Tuomen & Sarajärven (2009, 73) mukaan laadullisen tutkimuksen aineistonkeruun menetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi sekä dokumentteihin perustuva tieto. Tutkimusmenetelmänä lasten kohdalla toimi teemahaastattelu, jota varten loin joukon avoimia kysymyksiä.

Eskola & Suorannan (2000, 86) mukaan teemahaastattelussa aihepiirit ovat etukäteen määritelty vaikkakin kysymyksiä ei ole tarkoin muotoiltu tai järjestetty. Eri haastattelujen kesken aihepiirien laajuus ja järjestys voivat vaihdella, jolloin haastattelijan tehtäväksi tulee huolehtia, että kaikki teemat tulevat haastatteluissa käydyksi läpi.

Lasten haastattelut olivat yksilöhaastatteluja ja tapahtuivat nimettöminä. Kuulan (2011, 150-153) mukaan tutkimuksiin lapsia haastateltaessa on tutkijan selvennettävä sekä myös varmistettava, että lapset tietävät osallistumisen olevan vapaaehtoista. Lisäksi lasten huoltajilta tai laillisilta edustajilta on kysyttävä lupa lasten haastatteluun osallistumiseen. Kuula (2011, 149.) lisäksi muistuttaa lastensuojelulaissa säädettävän, että lapsen oma mielipide tulee huomioida. Siksi pelkkä huoltajien suostumus tutkimukseen ei riitä, vaan lastensuojelulain mukaisesti kaikkien 12 vuotta täyttäneiden lasten mielipide on kuultava.

Kanasen (2014, 72-75) mukaan haastattelussa lasta kuullaan ja hänen mielipiteistään ollaan kiinnostuneita. Tällöin haastattelu voi olla lapselle ihanteellinen kokemus siitä, että häntä kerrankin kuullaan eikä hänen mielipiteitään tyrmätä. Haastattelu voi toisaalta olla lapselle ahdistava kokemus. Siksi on jo haastattelutilanteen alussa huolehdittava hyvän, luottamuksellisen sekä kunnioittavan ilmapiirin luomisesta nuorta ja hänen kokemuksiaan kohtaan.

Lasten haastattelut taltioin nauhoittamalla, jolloin ne olivat luotettavasti toistettavissa tutkimustuloksia koostettaessa. Saadun aineiston litterointi eli tekstiksi purkaminen oli ensimmäinen ja varsin aikaa vievä aineiston käsittelyvaihe. Litteroinnin yhteydessä poistin asia-sällön kannalta merkityksettömät täytesanat. Litteroinnin valmistuttua tuhosin nauhoitukset.

4.4 Työpaja

Perhekodin henkilökunnan osallistuminen tutkimushankkeeseen tapahtui heille järjestetyn työpajan kautta. Tutkimusmenetelmänä toimi työpaja, jossa käsiteltiin yhteisesti luotuja avoimia kysymyksiä. Henkilökunnan kysymykset pohjautuivat lasten kysymyksiin, mutta niitä muokattiin huomioiden kohde eli lapsia hoitava perhekodin henkilökunta.

Maijalan (2020) mukaan työpajan tarkoitus on kerätä mahdollisimman paljon ideoita esille nostetusta aiheesta. Työpajalle tulee ensin valita teema, jonka tulee olla selkeä ja yhtenäinen. Olennaiseen keskittymisen vuoksi tulee välttää liian laajaa teemaa. Teeman ongelmat muotoillaan kysymyksiksi, jotka ohjaavat ideointia. Työpajan toiminnan ja tavoitteen saavuttamisen vuoksi on laadittava työskentelylle aikataulu. Aikataulutusta laadittaessa on hyvä muistaa jättää särkymävaraa, eli tilaa uusille kysymyksille ja mahdollisille keskeytyksille. Työpaja tarvitsee vetäjän, jonka tehtävä on luoda hyvä ja luottamuksellinen

ilmapiiri sekä viedä työpajatyöskentelyä eteenpäin. Työpajan lopuksi kerätään yhteen saatu tieto, ja kerrotaan osallistujille, kuinka tuloksia jatkossa hyödynnetään.

4.5 Sisällönanalyysi

Ennen varsinaista aineistoanalyysia tutustuin keräämääni aineistoon lukemalla vastaukset läpi muutamaan kertaan. Lukiessani havaitsin yhtäläisyyksiä lasten sekä henkilökunnan vastauksissa. Havaitsin myös tutkittavaan aiheeseen liittyvien omien henkilökohtaisten ajatusten ja mielipiteiden nousevan esille. Mäntyranta ym. (2008, 1507-1512) kirjoittavatkin artikkelissaan tutkijan aikaisemman kokemuksen vaikuttavan tutkimukseen, eikä tutkimusaineiston lukeminen ja purkaminen ole siten analyttisesti neutraalia. Tauriainen (2000, 117) vahvistaa tämän toteamalla laadullisen tutkimuksen oletuksena olevan tutkijan persoonan sekä taustan vaikutuksen tutkimustulosten tulkintoihin. Eskola ym. (2000, 19) puolestaan muistuttavat, että hyvän tutkimuksen yhtenä merkinä pidetään hypoteettomuutta. Silloin tutkijalla ei ole vankkoja ennako-oletuksia tutkimuksen tuloksista.

Käytin aineistolähtöistä sisällönanalyysia tämän laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmä. Menetelmän eri vaiheiden tarkoitus on löytää tekstistä tutkimuskysymyksiin vastaavat oleelliset asiat. Ensimmäinen vaihe on materiaalin pelkistäminen, jossa kaikki ylimääräinen poistetaan. (Tuomi ym. 2009, 105). Laadullisen tutkimuksen aineiston analyysin on tarkoitus tiivistää kerättyä aineistoa ja luoda siihen selkeyttä säilyttäen kuitenkin aineiston sisältämän oleellisen informaation. (Eskola ym. 2000, 137). Toisena vaiheena on aineiston luokittelu, jossa etsitään yhtäläisyyksiä sekä eroavaisuuksia aineistoa ryhmittelemällä. Lopuksi luodaan käsitteitä yhdistelemällä olennainen ryhmitelty tieto. (Tuomi ym. 2009, 105).

Tehtyäni tutkimusaineistolle sisällönanalyysin, sain selville tutkimuksen tuottaman olennaisen tiedon. Vertasin saatua tutkimustietoa asettamiini tutkimuskysymyksiin, ja tarkastelin, vastasivatko saadut tulokset tutkimuskysymyksiä. Koin tutkimustulosteni vastaavan tutkimuskysymyksiini, lähdin hakemaan vertailevaa tietoa aikaisemmista tutkimuksista. Löysin aikaisemmista tutkimuksista, artikkeleista sekä kirjoista tutkimustuloksiani tukevaa aikaisempaa tutkimustietoa paljonkin. Sen sijaan tutkimustuloksiani kiistävää tutkimustietoa en löytänyt.

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS JA TULOS

5.1 Kehittämishankkeen toteutus

Kehittämishankkeen tuotoksen eli hyvän kohtelun suunnitelman laatimiseen osallistuvat niin perhekodin henkilökunta kuin myös perhekotiin sijoitetut lapset. Henkilökunnalle järjestin työpajan, jossa yhteisesti pohdittiin tutkimuskysymyksiä. Lapset osallistuivat hankkeeseen yksilöhaastatteluiden kautta.

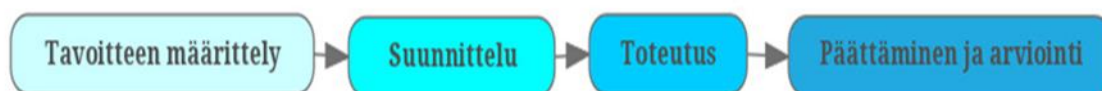
Perhekodissa asuu hyvin eri-ikäisiä lapsia, mikä aiheuttaa haasteen kysymysten sisällölle ja esittämistavalle. Pienen lapsen ollessa kyseessä on hyvä pohtia aikuisen osuutta ja roolia kyselyn toteuttamisessa. (Tilastokeskus 2007). Tuomen ym. (2009, 131) mukaan oleellista on suojata tutkimukseen osallistuvien oikeuksia sekä turvata heidän hyvinvointinsa. Siksi on etukäteen huomioitava mahdolliset ongelmat, jottei osallistujille aiheuteta vahinkoa.

Lapsen ollessa tutkimuskohteena on otettava huomioon lapsen kognitiiviset ja kielelliset taidot. Kysymyksistä tehdään sellaisia, että lapsi ymmärtää kysymykset. Lapset vastaavat hyvin, kun kysymykset koskettavat arkipäivän elämää ja lapselle tärkeitä asioita. Lapsen vastaamiseen vaikuttavat lapsen kielen kehityksen taso ja muistin kehittyneisyys. (Tilastokeskus 2007). Hirsjärvi & Hurme (2004, 128-131) muistuttavat että kysymyksiä kehitettäessä on syytä pitää mielessä, että lapselta kysyttäessä aikuinen on lapseen nähden valta-asemassa. Lapsilta kysyttäessä aikuinen määrittelee tilanteen ja tehtävän luonteen. Lapsen sanavarasto voi olla verraten pieni, ja lapsen keskittymiskyky on rajallinen.

Lapsi ajattelee konkreettisesti ja tulkitsee kysymyksen kirjaimellisesti. Kysymyksen tarkoitus pitää olla lähellä sanojen kirjaimellista merkitystä, jotta lapsi ymmärtää kysymyksen oikein. 7- 10 vuotiaat lapset tarvitsevat konkreettiset vastausvaihtoehdot. Heille on vaikea käsittää ympäröiväitä käsitteitä, esimerkiksi toimintaa kuvaavia vastausvaihtoehtoja, harvoin, usein ja silloin tällöin. Kielteisessä muodossa kysytyjä kysymyksiä ei suositella käytettäväksi. 11- 16 vuotiaiden ajattelu on kehittyneempää ja he eivät tarvitse konkreettisiä kohteita päätöksien tekoon. Lisäksi lapsi ymmärtää aikaulottuvuudet, menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus. (Tilastokeskus 2007.)

5.2 Lineaarinen malli

Kehittämishankkeen teoreettiseksi malliksi valikoitui lineaarinen malli. Toikko & Rantasen (2009, 64) mukaan lineaarisen mallin eteneminen kulkee tavoitteen määrittelystä suunnitteluun, toteutukseen ja prosessin päättämisen kautta arviointiin. (Kuvio 1).

KUVIO 1. Eteneminen lineaarisen malli mukaan (mukaillen Toikko & Rantanen 2009, 64).

5.3 Kehittämishankkeen eteneminen

Kehittämishanke oli työelämälähtöinen ja sai alkuunsa ammatillisen perhekodin tahdosta kehittää sijaishuollon kasvatustoiminnan laatua. Hankkeessa laadittava hyvän kohtelun suunnitelma ei ole lain mukaan perhekodeille pakollinen, joskin sen laatimista suositellaan siltä osin kuin suunnitelma perhehoitoon sopii.

Prosessi alkoi toimeksiantajan kanssa pidetyllä tapaamisella. Palaverissa kartoitettiin tavoitteet sekä sovittiin toimintamallista opinnäytetyön tuotoksen eli hyvää kohtelua koskevan suunnitelman laatimiseksi. Toimeksiantajan kanssa laadittiin kirjallinen tutkimuslupa, joka mahdollistaa työskentelyn sekä tietojen keräämisen perhekodin henkilökunnalta kuin myös sinne sijoitetuilta lapsilta. Samalla allekirjoitin myös salassapito- ja vaitiolovelvollisuuteen liittyvän asiakirjan. Koska lapset ovat alle 18-vuotiaita, niin heidän osaltaan tutkimukseen osallistumista varten laadin kirjalliset lupakaavakkeet (liite 1). Näihin kaavakkeisiin hankin lasten vanhempien suostumukset allekirjoituksin. Kaikki lapset saivat vanhemmiltaan luvan osallistua tutkimukseen.

Toisena vaiheena hankkeessa seurasi tutkitun tiedon hankkiminen aiheesta, tässä käytin avuksi internetiä sekä kirjastoja. Suuren haitan hankkeen tiedonkeruulle asetti maailmanlaajuinen Korona-epidemia, jonka vuoksi mm. koulut ja kirjastot suljettiin maaliskuussa 2020. Nämä sulkemiset sattuivat opinnäytetyön teorian hankinnan kannalta pahimpaan mahdolliseen aikaan.

Kolmantena vaiheena olivat perhekotiin sijoitettujen lasten yksilöhaastattelut. Näillä haastatteluilla pyrin kartoittamaan lasten omia aitoja mielipiteitä hyvästä kohtelusta sijaishuollossa. Myös osallisuus käsitteenä sekä osallisuuden lisäämisen keinot olivat haastattelun aiheena. Tavoitteena oli myös saada lasten näkemyksiä siitä, kuinka heidän itsemääräämisoikeuttaan voitaisiin sijoituksen aikana vahvistaa.

Neljännessä vaiheessa järjestin työpajan perhekodin henkilökunnalle. Työpajassa käsiteltiin tutkittavaa asiaa käyttäen yhdessä laadittuja kysymyksiä keskustelun pohjana. Vilkaasti polveilleen keskustelun avulla keräsin aikuisten näkemyksiä lasten hyvästä

kohtelusta, osallisuudesta ja sen lisäämisen keinoista sekä itsemääräämisoikeuden tukemisesta sijaishuollon arjessa.

Viidenneksi analysoin kerätyn tutkimustiedon ja saadun lopputuloksen esitin ammatillisen perhekodin johdolle. Haastatteluilla sekä työpajan avulla kerätyn tiedon pohjalta sekä perhekodin johdolta saadun ohjeistuksen mukaisesti laadin perhekodin arjen kasvatustyön tueksi hyvää kohtelua koskevan suunnitelman. Suunnitelma liitettiin osaksi jo käytössä olevaa omavalvontasuunnitelmaa sekä otettiin käyttöön arjen kasvatustyötä tukemaan.

Opinnäytetyöprosessin aikana olin säännöllisesti yhteydessä toimeksiantajaan. Yhteydenpidon avulla välitin toimeksiantajalle tietoa projektin etenemisestä sekä sain heiltä tarvittavaa ohjeistusta. Säännöllisen yhteydenpidon vuoksi toimeksiantajan tahtotila ja toiveet tulivat huomioiduksi hankkeen tuotoksessa. Koin yhteistyön toimivaksi ja sain projektin läpiviemiseen toimeksiantajalta paljon tukea.

5.4 Tutkimustulokset

Tutkimushankkeessa kartoitin lasten mielipiteitä ja näkemyksiä hyvästä kohtelusta sekä osallisuudesta. Kartoituksella selvitin lasten aitoja mielipiteitä siitä mitä hyvä kohtelu heidän mielestään tarkoittaa. Lisäksi kartoitin mitä osallisuus lasten mielestä on, ja kuinka heidän osallisuuttaan voidaan lisätä sijaishuollon arjessa.

Tiedon kerääminen tapahtui lapsille suunnatun kyselyn avulla, jonka toteutin yksilohaastatteluna. Haastattelun alussa selvensin jokaiselle, ettei kysymyksiin ei ole olemassa mitään ennalta määrättyjä vastauksia, vaan että kaikki vastaukset ovat ihan yhtä hyviä. Korostin myös, että kysymyksiä voi miettiä ja niihin voi vastata rauhassa, mitään kiirettä ei ole. Kerroin lisäksi, että heillä oli myös mahdollisuus jättää vastaamatta johonkin kysymykseen, tai vaikka kaikkiin kysymyksiin, mikäli he niin haluavat. Haastattelut perustuivat täysin jokaisen lapsen omaan tahtoon.

Haastattelu sisälsi seitsemän avointa kysymystä, joista kolme oli kaksiosaisia kysymyksiä. Kysymykset koskivat hyvää kohtelua, lasten huomioimista, itsemääräämisoikeutta, yhteisymmärryksen lisäämistä sekä osallisuutta. Kysymyksillä haluttiin saada selville lasten omia aitoja mielipiteitä tutkittavasti aiheesta. Lisäksi haluttiin selvittää, kuinka tutkittavia asioita voitaisiin lasten mielestä parantaa. Vastausten pohjalta laadin ammatilliseen perhekotiin hyvää kohtelua koskeva suunnitelma.

Mitä hyvä kohtelu sijaishuollossa mielestäsi tarkoittaa?

Kysyttäessä lapsilta mitä hyvä kohtelu heidän mielestään tarkoittaa, vastasi kolme sen tarkoittavan oikeudenmukaisuutta ja tasapuolisuutta. Kahden lapsen mielestä hyvä kohtelu

tarkoittaa, että lapsella on hyvä olla. Yksi lapsista kertoi hyvän kohtelun tarkoittavan kunniottavaa ja yksilölliset piirteet huomioivaa kanssakäymistä.

Kohdellaan toista niinku että sillä on hyvä olla.

Kuinka hyvää kohtelua sijaishuollossa voitaisiin parantaa?

Kysyttäessä lasten mielipiteitä hyvän kohtelun parantamisesta, vastaukseksi sain yhdeltä suvaitsevaisuuden ja ymmärtäväisyyden lisäämisellä, kahdelta toiveen ottaa muut huomioon ja yhdeltä keskustelemalla. Kaksi oli tyytyväisiä vallitsevaan tilanteeseen, eikä siten osannut sanoa miten hyvää kohtelua voisi parantaa.

Jutteleamalla sekä ottamalla muut huomioon.

Kuinka haluaisit perhekodin aikuisten kuuntelevan ja auttavan sinua?

Kysyttäessä kuuntelemisesta ja auttamisesta, sain vastaukseksi kolmelta lapselta tärkeimmäksi kokemuksen tulla aidosti kuulluksi. Kolme myös halusi saada oikeanlaista apua juuri siihen ongelmaan mikä kulloinkin on kyseessä. Kaksi lapsista nimesi keskustelun parhaaksi tavaksi auttaa, ja yksi totesi, ettei tarvitse apua missään asiassa. Lapsista yksi korosti vastauksessaan auttamiseen kuuluvan edellä mainittujen lisäksi myös yleisesti kasvatuksen, säännöt ja rajat.

Että vähän väliä kysytään kuinka menee ja mitä kuuluu.

Mitä mielestäsi tarkoittaa itsemääräämisoikeus? Ja kuinka sitä voidaan lisätä?

Kysymys koskien itsemääräämisoikeutta oli kaksiosainen, ensiksi kysyin mitä tarkoittaa itsemääräämisoikeus ja toiseksi, kuinka itsemääräämisoikeutta voidaan perhekodin arjessa lisätä. Kaikki viisi lasta vastasivat itsemääräämisoikeuden tarkoittavan, että saa määrätä omista asioistaan. Lapsista kolme lisäksi määritteli itsemääräämisoikeuden olevan sidoksissa lapsen ikään ja kehitystasoon. Keinoja itsemääräämisoikeuden lisäämiseksi ovat neljän lapsen mielestä toimiminen luottamuksen mukaisesti, kolmen mielestä keskustelemisen lisääminen ja yhden mielestä sääntöjen sekä ohjeiden noudattaminen. Yksi lapsista ei osannut kertoa mitään keinoa millä itsemääräämisoikeutta voitaisiin lisätä.

Että saa vaikuttaa ja toivoa. Aluks näyttää ja tekee asiat hyvin, sit saa luottamusta ja enemmän vapautta.

Kuinka lasten toiveet pitäisi huomioida? Jos toivetta ei voi toteuttaa, miten toimia?

Kysyttäessä lasten toiveista vastasivat kaikki lapset, että heidän toiveensa tulisi toteuttaa aina kun se on mahdollista, tai ainakin aikuisten tulisi harkita lasten toiveiden toteuttamista. Kolmen lapsen mielestä heidän toiveistaan, ja niiden toteuttamisesta tulisi

keskustella heidän kanssaan. Yhden lapsen mielestä toiveiden toteuttamisesta tai toteuttamatta jättämisestä ei tarvitse erikseen keskustella. Yksi lapsi toivoi toteuttamatta jääneen toiveen korvaamisesta aikuisten toimesta jollakin toisella toiveella.

Tosissaan, tai ainakin harkita lasten toiveiden toteuttamista. Kertoa miksei sitä voida toteuttaa.

Kuinka voitaisiin parantaa yhteisymmärrystä perhekodin arjessa?

Tämä oli kysymys, jonka huomasin haastattelutilanteessa vaativan tarkennusta kaikkien lasten kohdalla. Tarkensin kysymystä kertomalla lapsille kysymyksellä tarkoitettavan lasten ja aikuisten välistä kanssakäymistä kuin myös ohjeiden ja sääntöjen tarkoitusta sekä niiden noudattamista. Lapsista neljä kertoi yhteisymmärryksen paranevan keskustelemalla. Lapsista kaksi toivoi lisäksi, että annettuja ohjeita ja päätöksiä perustellaan heille tarkemmin. Yksi lapsista kertoi yhteisymmärryksen paranevan siten että lapset eivät riitele keskenään vaan ovat sovussa, ja yhdelle lapselle ei tullut mieleen mitään keinoa parantaa yhteisymmärrystä.

Keskustelemalla, perustelemalla juttuja.

Lasten osallisuus, mitä se tarkoittaa ja kuinka osallisuutta voidaan lisätä?

Kysymys osallisuudesta oli kaksi osainen, kysyin lapsilta ensiksi mitä osallisuus heidän mielestään on, ja toiseksi kuinka osallisuutta perheissä voidaan lisätä. Kaikki haastellut viisi lasta kertoivat osallisuuden tarkoittavan toimintaan ja tekemiseen osallistumista. Neljän lapsen mielestä osallisuus tarkoittaa myös perhekodin arjen kotitöissä auttamista. Osallisuuden lisääminen tapahtuisi kolmen lapsen mielestä siten, että heitä pyydetään auttamaan kotitöissä tai osallistumaan johonkin järjestettyyn toimintaan. Yksi lapsista ehdotti jokaiselle omaa nimettyä roolia. Hänen mukaansa olisi helpompaa olla osallinen, kun tietäisi mitä pitäisi tehdä milloinkin tehdä. Yhden lapsen mielestä kannustaminen ja rohkaiseminen olisi paras keino lisätä osallisuutta.

Yhdessä olemista ja kotiaskareissa auttamista. Pyytämällä mukaan toimintaan.

Tutkimushankkeessa kartoitin myös perhekodin henkilökunnan mielipiteitä ja näkemyksiä lasten hyvästä kohtelusta, osallisuudesta sekä itsemääräämisoikeuden tukemisesta. Tiedon kerääminen tapahtui henkilökunnalle järjestetyn työpajan avulla. Työpajassa yhdessä pohdimme kuutta avointa kysymystä, joista kaksi oli kaksiosaisia kysymyksiä. Kysymykset koskivat hyvää kohtelua, itsemääräämisoikeuden tukemista, lasten toiveiden huomiointia, yhteisymmärryksen lisäämistä sekä osallisuutta. Kysymysten kautta työpajassa

yhdessä keskusteltiin ja haettiin esille näkemyksiä siitä mitä tutkittavat asiat henkilökunnan mielestä tarkoittavat sijaishuollon arjessa, ja kuinka niitä voidaan entisestään parantaa.

Mitä lasten hyvä kohtelu tarkoittaa perhekodin arjessa?

Henkilökunnan mielestä hyvä kohtelu tarkoittaa turvallisia kasvuolosuhteita, avointa, kunnioittavaa ja tasapuolista kohtelua sekä aitoa läsnäoloa ja välittämistä. Hyvään kohteluun kuuluvat myös lasten mielipiteiden huomioiminen ja toiveiden toteuttaminen mahdollisuuksien mukaan. Oleellinen osa hyvä kohtelua on lasten oikeuksien kunnioittaminen ja niiden toteuttaminen.

Kuinka hyvää kohtelua perhecodissa voidaan parantaa?

Toiminta- ja työtapojen kehittäminen nousi henkilökunnan mielestä päälimmäiseksi keinoksi parantaa hyvää kohtelua sijaishuollossa. Muutoksia toimintatavoissa olisivat muun muassa lasten kanssa tapahtuvien yksilökeskustelujen lisääminen sekä yhteiset palaverit lasten kanssa perhekodin arkeen, käytäntöihin ja sääntöihin liittyen. Työtapojen muutoksia olisivat muun muassa nopeampi puuttuminen havaittuihin epäkohtiin sekä lasten kehitys- ja ikätason huomioiminen entistä paremmin arjen toiminnassa. Tärkeäksi koettiin lisäksi positiivisen palautteen antamisen sekä kehumisen lisääminen.

Kuinka lasten itsemääräämisoikeutta voidaan lisätä?

Itsemääräämisoikeuden lisäämiseksi lasten kohdalla esille nousi henkilökunnan mielestä lasten oikeuksien valvominen ja toteuttaminen sijaishuollon arjessa. Toisena keinona nähtiin lasten oikeuksista tiedottamisen lisäämisen lapsille. Ikä- ja kehitystason mukana tuomaa arjen päätösvaltaa lasta koskevissa asioissa voidaan lisätä keskustelemalla, opettamalla sekä ikätason mukaisella vastuunjaolla.

Kuinka lasten toiveet tulisi huomioida?

Henkilökunnan mielestä lasten toiveet tulisi toteuttaa mahdollisuuksien mukaan. Toteutettavien toiveiden tulisi kuitenkin olla lapsen etu huomioiden järkeviä tai muuten mahdollisia toteuttaa. Toiveiden toteuttamisessa tulisi myös huomioida oikeudenmukaisuus ja tasapuolisuus kulloisenkin tilanteen mukaisesti. Mikäli toivetta ei voisi toteuttaa, tulisi lapsen kanssa keskustella sekä perustella hänelle miksi toivetta ei voida toteuttaa. Vaikka toiveen toteutumattomuus voisi olla lapselle pettymys, vahvistaisi aikuisen perustelu kuitenkin lapselle kokemuksen siitä, että häntä on kuultu ja hänen toiveensa on otettu huomioon. Yhdeksi vaihtoehdoksi henkilökunta koki myös alkuperäisen toiveen korvaamisen jollain vaihtoehtoisella ratkaisulla.

Kuinka yhteisymmärrystä perhekodin arjessa voidaan lisätä?

Yhteisymmärryksen lisääminen perhekodin arjessa tapahtuisi henkilökunnan mielestä niin lasten kesken kuin myös henkilökunnan ja lasten välillä parhaiten yhteisistä asioista keskustelemalla. Toiminnan ja arjen ohjeiden sekä sääntöjen selkeys ja avoimuus lisäisi yhteisymmärrystä, kuten myös ohjeista ja säännöistä yhdessä sopiminen aina kun se on mahdollista. Säännöistä yhdessä sopiminen mahdollistaisi jokaiselle vaikuttamisen mahdollisuuden, ja todennäköisesti yhdessä sovittuja käytänteitä ja sääntöjä olisi helpompi jatkossa kaikkien noudattaa.

Mitä lasten osallisuus tarkoittaa ja kuinka sitä voidaan lisätä?

Henkilökunnan mielestä lasten osallisuus tarkoittaa osallistumista sekä mukana olemista. Osallisuuden voi henkilökunnan mielestä jakaa kahteen osa-alueeseen, eli tekemiseen ja vaikuttamiseen. Tekeminen voi olla itsenäistä yksin tapahtuvaa, tai se voi olla yhteiseen toimintaan osallistumista. Vaikuttaminen puolestaan on muun muassa yhteisiin palavereihin ja päätöksiin osallistumista, jolloin vaikuttamisen kautta voi vaikuttaa omaan elämään ja omiin asioihin. Osallisuus on myös kokemus johonkin kuulumisesta, sekä tunne siitä, että omalla mielipiteellä on merkitystä. Henkilökunnan mielestä osallisuutta voidaan lisätä keskusteluilla, kannustamisella sekä tarjoamalla lapsille virikkeitä ja tekemistä.

6 TUTKIELMAN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

6.1 Eettiset näkökulmat

Tutkimustietoa hankkeessa kerätään perhekotiin sijoitettujen lasten yksilöhaastelluilla. Lapsille annetaan riittävästi tietoa tutkimushankkeen tarkoituksesta ja tavoitteesta, jonka jälkeen heidän mielipiteensä tutkimukseen osallistumiseen kysytään. Tutkimukseen osallistumiseen saatu vapaaehtoinen riittävän tietoon perustuva suostumus on yksi keskeisistä tutkimusetiikkaan liittyvistä periaatteista. (Langström, Pösö, Rutanen & Vehkalahti 2010, 95.) Lisäksi perhekotiin sijoitettujen lasten haastatteluun osallistumiseen kysytään lasten vanhemmiltaan lupa. Tätä vanhempien suostumuksen kysymistä varten laadin kirjallisen lupalomakkeen (LIITE 1).

Asiakkaiden henkilöllisyys pysyy salassa koska tutkimustiedon keräämisen yhteydessä toimitaan nimettömänä. Talentian (2017, 41) mukaan asiakkaan yksityisyyden suoja velvoittaa huolehtimaan asiakkaan yksityisyyden ja luottamuksellisuuden säilyttämisen tutkimustietoja hankittaessa.

Tutkimuksen tekemisessä noudatetaan hyvää menettelytapaa ja tutkimuseettisyyttä. Diakonian (2010, 13) mukaan tutkimustoiminta edellyttää kriittisyyttä ajattelussa sekä toiminnassa. Toiminta nojaa erilaisten näkökulmien arviointiin ja edellyttää pohtivaa sekä kyseenalaistavaa suhtautumista löydettyyn informaatioon. Hankitun tiedon tulee olla tutkimuksen kannalta merkityksellistä, ja tiedon luotettavuus tulee selvittää.

Sääntöetiikka koostuu lainsäädännössä sekä erilaisissa asiakirjoissa ja ohjeissa olevista normeista. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimusta ohjaavaa sääntöetiikkaa ja normistoa sisältävät muun muassa seuraavat lait:

- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (17.8.1992/785).
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (22.9.2000/812).
- Lastensuojelulaki (13.4.2007/417).
- Tietosuojalaki (5.12.2018/1050).

Tutkimuksella tulee olla tarvittavat tutkimusluvut ja lisäksi on huomioitava tietosuojasta sekä sitä koskevat seikat. Tutkimuksessa tulee soveltaa tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Tutkimuksen tuloksia julkistaessa toteutetaan tieteellisen tiedon luonteeseen kuuluvaa vastuullista ja avointa tiedeviestintää. (Tenk 2012, 6-7.)

6.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen kokonaisluotettavuuden muodostavat reliabiliteetti ja validius. Reliabiliteetti tarkastelee tutkimuksen mittaukseen ja tarkkuuteen liittyviä asioita sekä arvioi tulosten pysyvyyttä mittauksesta toiseen. Validius tarkastelee sitä, kuinka tutkimuksessa on onnistuttu mittaamaan asioita, joita oli tarkoitettu mitattavan. (Vilka 2014, 149-150.)

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa asetettu vaatimustaso. Asetettu vaatimustaso vastaa kysymykseen, kuinka tutkimus tehdään. Kokonaisluotettavuutta voidaan parantaa tutkimusongelman selkeällä ja täsmällisellä määrittelyllä, tutkimuksen perusjoukon huolellisella valinnalla, varmistamalla tutkintaotoksen riittävä koko, käyttämällä tutkimukseen sopivaa aineiston keräämistapaa sekä käyttämällä analyysimenetelmää, jolla saadaan merkittävää tietoa tutkittavasta asiasta. Huolellisuus ja rehellisyys koko prosessin aikana luo pohjaa tutkimuksen kokonaisluotettavuudelle. (Vilka 2014, 150-154.)

Koko tutkimusprojektin ajan tulee tehdä tutkimuksen luotettavuuden arviointia. (Alasuutari 2011, 47). Luotettavuus tarkoittaa tutkimuksen laadukkuuden vaalimista tutkimussuunnitelman laatimisesta aina tutkimusraportin kirjoittamiseen saakka. Uskottavuus liittyy oleellisesti tutkimuksen luotettavuuteen. (Tuomi ym. 2009, 127). Tutkimuksen johtopäätösten tulee olla päteviä ja perustua tutkimuksesta saatuun materiaaliin. (Alasuutari 2001, 47). Kaikki tutkimukset tulee aina tehdä noudattaen tieteelliselle tutkimukselle asetettuja vaatimuksia. Selkeä tutkimusraportti lisää tutkimuksen luotettavuutta. (Vilka 2014, 150-154).

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Yhteenveto

Tutkimushankkeessa kerätyn tutkimustiedon mukaan hyvä kohtelu tarkoittaa oikeudenmukaisuutta ja tasapuolisuutta. Tuloksien mukaan aito läsnäolo ja välittäminen sekä kunnioitettava kanssakäyminen kuuluvat myös hyvään kohteluun. Laakso (2016, 167) toteaaakin, että lasten mielestä huolenpito tarkoittaa läheisiä ja luottamuksellisia huolenpitosuhteita, jotka mahdollistavat asioista puhumisen sekä lohdutuksen saamisen. Tutkimukseni mukaan perhekotiin sijoitettujen lasten sekä työntekijöiden näkemykset hyvästä kohtelusta näyttävät olevan pitkälti yhteneväisiä. Ainoaksi merkittäväksi eroksi nousi lasten oikeuksien puolustaminen ja toteuttaminen. Henkilökunta toi lasten oikeudet esille laajasti, mutta lapsista yksikään ei nostanut tutkimuksessa oikeuksiaan esille osana hyvää kohtelua.

Tutkimuksen mukaan kokemus hyvästä kohtelusta parantuisi ymmärtäväsyyden ja suvaitsevaisuuden lisäämisellä. Tutkimustulosten mukaan lapset ja henkilökunta olivat yhtä mieltä siitä, että yhteisten keskustelujen lisäämisellä olisi eniten parantavaa vaikutusta kokemukseen hyvästä kohtelusta. Lasten vastauksissa korostui huomioon ottaminen, henkilökunnan näkemyksissä puolestaan toiminta- ja työtapojen kehittäminen. Bardyn (2009, 95) mukaan työntekijöiden ammattikäytänteissä tulee eettisten perusteiden olla aina mukana, ja omia arvovalintoja sekä työn oikeutusta tulee jatkuvasti tarkastella.

Tutkimuksessa selvitettiin itsemääräämisoikeuden tarkoitusta lasten mielestä sekä sitä, kuinka itsemääräämisoikeutta voidaan lisätä. Tutkimustiedon perusteella lähes kaikkien lasten mielestä itsemääräämisoikeus tarkoittaa, että saa määrätä omista asioistaan. Lisäksi usean lapsen mukaan itsemääräämisoikeus on sidoksissa lapsen ikään ja kehitykseen. Hotari ym. (2009, 118) vahvistavat tutkimuksessa esille nousseen lasten näkemyksen, ja toteavat YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen määrittelevän lapsen näkemysten huomioimisen ikä- ja kehitystason mukaisesti.

Itsemääräämisoikeuden lisäämisen keinoiksi tutkimuksessa esille nousivat lasten mielestä keskustelut ja luottamus sekä sääntöjen noudattaminen. Henkilökunnan mielestä taas keinoja lisätä itsemääräämisoikeutta olisivat tiedottaminen, totuttaminen ja valvomisen lisääminen. Lapsen ikä- ja kehitystason mukaista päätösvaltaa arjen asioissa voidaan lisätä keskustelemalla, opettamalla sekä vastuunjaolla.

Tutkimukseni mukaan lasten mielestä heidän toiveiden toteuttamista tulisi aina vähintään harkita, ja toiveet tulisi toteuttaa aina kun se on mahdollista. Henkilökunnan mukaan lasten toiveita voidaan toteuttaa mahdollisuuksien mukaisesti. Toiveita toteuttaessa tulee kuitenkin huomioida tasapuolisuus sekä lapsen etu. Joskus lapsen toive on sen laatuinen,

ettei toiveen toteuttaminen ei ole hänelle eduksi. Pajulampi (2014, 181) toteaaakin, ettei lapsen tahto tarkoita samaa asiaa kuin lapsen etu. Rätty (2015, 11) vielä muistuttaa, ettei käsite lapsen etu kerro sen sisällöstä vielä mitään. Lapsen edun sisältö muokkautuu lapsen iän, kehitystason sekä elämäntilanteen mukaan. Rädyn (2015, 14-15) mukaan lapsen etua voidaan arvioida negatiivisten sekä positiivisten tunnusmerkkien avulla. Rakkauten puuttuminen, kaltoinkohtelu sekä huolenpidon puuttuminen ovat esimerkkejä negatiivisista tunnusmerkeistä. Positiivisia tunnusmerkkejä ovat muun muassa hyvät ihmissuhteet, rakkauden saaminen sekä hyvä huolenpito.

Tutkimuksessani selvitin lapsien mielipidettä siihen, kuinka heidän mielestään tulisi toimia, mikäli heidän toivettaan ei toteuteta. Vastauksista nousi esille, että toiveen toteuttamatta jättämisen syistä olisi hyvä keskustella lasten kanssa. Perustelu vahvistaisi lapselle kokemuksen siitä, että häntä on kuultu ja hänen toiveensa on otettu huomioon. Perustelulla vältettäisiin myös turhia pettymyksiä. Näkemykset keskustelun ja perustelujen tarpeesta olivat yhteneväisiä niin lasten kuin henkilökunnan keskuudessa.

Tutkimuksessani selvitin yhteisymmärryksen lisäämistä perhekodissa. Yhteisymmärryksellä tarkoitin tässä tutkimuksessa sekä lasten ja aikuisten välistä kanssakäymistä, kuin myös ohjeiden ja sääntöjen tarkoitusta sekä niiden noudattamista. Tutkimustulosten mukaan perhekodin arjen ohjeiden ja sääntöjen selkeys sekä avoimuus nähtiin yhteisymmärrystä lisääviksi tekijöiksi. Asioista yhdessä sopimalla sekä yhteisillä keskusteluilla edesautetaan yhteisymmärryksen lisääntymistä. Laadittaessa hyvän kohtelun suunnitelmaa, tulee THL:n (2020) mukaan sijoitettuja lapsia kuulla sekä antaa heille mahdollisuus osallistua suunnitelman laatimiseen. Suunnitelman laatimisella yhdessä on tarkoitus luoda avoimuutta ja yhteisymmärrystä yhteisistä säännöistä sekä toimintatavoista. Onnistuneeseen suunnitelman yhdessä laatimiseen toimii avoimena kasvatuksellisen keskusteluna sekä lisää yhteisymmärrystä yhteisistä toimintatavoista ja säännöistä.

Tutkimuksessa selvitin myös lasten osallisuutta, sitä mitä osallisuus tarkoittaa ja kuinka osallisuutta voitaisiin lisätä. Tulosten perusteella kaikkien lasten mielestä osallisuus tarkoittaa toimintaan ja tekemiseen osallistumista. Osallisuudeksi koettiin myös perhekodin arjen kotitöissä auttaminen. Henkilökunnan mukaan lasten osallisuus jakautuu kahteen osa-alueeseen, eli tekemiseen ja vaikuttamiseen. Tekeminen on fyysistä ja voi tapahtua yksin tai ryhmässä. Osallistumalla päätöksen tekoon voi vaikuttaa omiin sekä perhekodin yhteisiin asioihin. Oranen (2008, 5, 9) toteaaakin, että lasten osallisuuden määrän voidaan katsoa olevan verrannollinen heidän mahdollisuuteensa vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin.

Osallisuus voi olla myös kokemus johonkin kuulumisesta ilman konkreettista tekemistä tai vaikuttamista. Bardy (2013, 157) korostaa osallisuuden tarkoittavan myös asiakkaan vahvaa asemaa niin tiedon tuottajana kuin vastaanottajanakin. Tutkimukseni mukaan osallisuuden lisääminen tapahtuu lasten mielestä parhaiten järjestämällä heille toimintaa, toisena keinona nähtiin kannustaminen tai kehuminen. Henkilökunnan mukaan osallisuuden lisäämisen keinoina olisivat keskustelut sekä toiminnan ja virikkeiden tarjoaminen. Oranen (2013, 124) huomauttaakin osallistumisen mahdollisuuksien tarjoamisesta. Asiakkaat osallistuvat, kun heille tarjotaan siihen tilaisuuksia.

Tutkimuksen johtopäätöksenä totean hyvän kohtelun sijaishuollossa toteutuvan silloin kun lapsi kokee, että hänellä on hyvä olla. Kokemus aidosti kuulluksi tulemisesta sekä yksilöllisestä huomioimisesta vahvistaa tätä kokemusta. Itsemääräämisoikeus toteutuu ja vahvistuu, kun lapsi saa itse vaikuttaa omiin asioihinsa. Kun lapselle annetaan mahdollisuus vaikuttaa omien asioiden lisäksi myös perhekodin arjen suunnitteluun ja toteutukseen, lisää asioihin vaikuttaminen lapsen osallisuutta. Oranen (2013, 124) osuvasti toteaa, että palveluiden kehittämisessä osallisuus tarkoittaa asiakkaan asiantuntijuuden hyväksymistä, huomioimista ja sen hyödyntämistä. Yhteisesti sovitut arjen käytänteet ja säännöt lisäävät yhteisymmärrystä ja siten myös tyytyväisyyttä.

Pohdittaessa tutkimukseni antia, tulee minun todeta, ettei tutkimuksessani löytynyt erityisesti uutta tietoa. Koen tutkimukseni silti tuottaneen haluttua tietoa tutkittavasta aiheesta. Tutkimustulokset yhdistettynä aikaisempiin tutkimuksiin luovat tietopohjan, jonka avulla pystyn täyttämään hankkeen alkuperäisen tavoitteen, eli laatimaan hyvää kohtelua koskevan suunnitelman lastensuojelun sijaishuollossa toimivalle ammatilliselle perhekodille. Katson tutkimushankkeen siten täyttäneen sille alkuun asetetun tarkoituksen sekä tavoitteen.

7.2 Kehittämishankkeen arviointi

Kehittämishanke oli mielenkiintoinen ja sisälsi monia erilaisia vaiheita. Hankkeen alkusysäys tuli toimeksiantajan aloitteesta saada laadituksi suunnitelma hyvästä kohtelusta lastensuojelun sijaishuollossa toimivan ammatillisen perhekodin käyttöön. Aiheen tultua valituksi alkoi hankkeen suunnittelutyö, joka sisälsi useita neuvotteluja toimeksiantajan kanssa. Tässä vaiheessa hoidettiin myös kaikki tarvittavat luvat kehittämishanketta varten. Hanke vaati paljon taustatyötä eli tutkitun tiedon keräämistä hankkeen aiheesta. Käytännön tutkimustyötä oli järjestää henkilökunnalle työpaja, jossa yhdessä työskennellen keräsin henkilökunnan näkemykset hyvästä kohtelusta. Toisena käytännön tutkimustyönä oli lasten haastattelut, jotka toteutin yksilöhaastatteluina etukäteen laaditun kyselykaavakkeen avulla. Kerätyn ja analysoidun tutkimusaineiston pohjalta laadin perhekodille

suunnitelman hyvästä kohtelusta. Viimeisenä vaiheena oli kirjoittaa varsinainen opinnäyte-työ, mikä osoittautuikin varsin aikaa vieväksi vaiheeksi vaatien kurinalaista työskentelyä.

Kaiken kaikkiaan kehittämishanke oli monipuolinen kokonaisuus, joka toteuttaminen vaati kokonaisvaltaista projektin hallintakykyä ja hyvää yhteistyökykyä. Hanke tapahtui osittain yhteistyössä toimeksiantajan henkilökunnan sekä perhekotiin sijoitettujen lasten kanssa. Henkilökunnan toiminnallinen työpaja sekä lasten haastattelut loivat osallisuutta ja mahdollistivat vaikuttamisen. Ojasalon, Moilasen & Ritalahden (2014, 58) mukaan toimintatutkimuksen ominaiset piirteet ovatkin yhteistyö ja osallistavuus.

Ojasalon ym. (2014, 47-48) mukaan tutkimuksellisen kehittämishankkeen arviointi keskittyy kehittämistyön lopputuloksen lisäksi hankkeen suunnittelun, toteutuksen ja tavoitteiden asettelun arviointiin. Lopputulosta arvioitaessa keskeistä on kehittämistyön tavoitteiden saavuttaminen sekä aikaansaannoksen merkittävyyden arviointi. Arviointikeinoja voivat olla haastattelujen ja kyselyjen lisäksi myös havainnoinnit sekä analyysit.

7.3 Kehittämishankkeen hyödynnettävyys ja jatkokehittäminen

Kehittämishankkeen lopputuotos, hyvän kohtelun suunnitelma, tullaan liittämään osaksi ammatillisen perhekodin toimintaa ohjaavaa omavalvontasuunnitelmaa. Suunnitelma hyvästä kohtelusta tulee perhekodissa olemaan päivittäisen kasvatustyön tukena sekä jatkuvan laadun kehittämisen pohjana.

Laadittua hyvän kohtelun suunnitelmaa voidaan hyödyntää muissakin perhekodeissa tai ammatillisissa perhekodeissa joko sellaisenaan, tai kulloisenkin tarpeen mukaisesti muokattuna. Mikäli nyt laadittuun hyvän kohtelun suunnitelmaan lisätään rajoitustoimenpiteitä koskevat asiakohdat, sopii suunnitelma sen jälkeen myös lastensuojelulaitosten käyttöön.

Jatkokehittämisen kohteena voisi olla hyvän kohtelun suunnitelman muokkaaminen siten, että siihen lisätään lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimenpiteitä koskevat asiakohdat. Näitä lisäyksiä olisivat THL:n (2020) mukaan kirjaukset rajoitusten käytön yhteydessä huolehdittavista turvallisuus näkökohdista, kirjaukset rajoitustoimista ja niiden käyttämisestä, kirjaus yleisistä toimintatavoista rajoitusten käytön jälkeen sekä kirjaus kuinka lapsille kerrotaan heidän oikeusturvakeinoistaan (muutoksenhaku, muistutus ja kantelu). Edellä mainittujen lisäysten jälkeen hyvän kohtelun suunnitelma sopisi otettavaksi käyttöön myös lastensuojelulaitoksissa.

LÄHTEET

Alasuutari P. 2011. Laadullinen tutkimus, 1. painos. Tampere: Vastapaino.

AKPL. 2020. Ammatillisten perhekotien liitto ry. [viitattu 12.4.2020]. Saatavissa: <https://www.apkl.fi/>

Bardy, M. 2013. (toim.) Lastensuojelun ytimissä, 4. uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy

Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Finlex. 1992. Laki potilaan asemasta ja oikeuksista, 17.8.1992/785 [viitattu 18.2.2020]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920785>

Finlex. 2000. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, 22.9.2000/812 [viitattu 3.4.2020]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812#L2P4>

Finlex. 2007. Lastensuojelulaki, 13.4.2007/417 [viitattu 14.3.2020]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Finlex. 2015. Perhehoitolaki, 263/2015 [viitattu 3.4.2020]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150263>

Finlex. 2014 Sosiaalihuoltolaki, 30.12.2014/1301 [viitattu 28.2.2020]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Finlex. 2018. Tietosuojalaki, 5.12.2018/1050 [viitattu 18.2.2020]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20181050>

Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu, teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisena. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelu ytimissä, 114–190. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos

Kajava, M. 2018. (toim.) Mikä ihmeen itsemääräämisoikeus? Amnesty International, Suomen osasto ry. [viitattu 22.2.2020]. Saatavissa: <https://www.amnesty.fi/mika-ihmeen-itsemaaraamisoikeus/>

- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja-sarja. Turku: Suomen Yliopistopaino - Juvenes Print.
- Karlsson, L. & Karimäki, R. (toim.) 2012. Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Kasvatusalan tutkimuksia 57. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura ry.
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Laakso, R. 2016. Huostaanotto ja muutokset lasten elämässä, 157–187. Enroos, R. & Heino, T. & Pösö T. (toim.) 2016. Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Juvenes Print Oy.
- Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K. 2010. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki: Nuorisotutkimusseura RY.
- LSKL. 2019. Meidän oma valvontasuunnitelma, Opas nuorten osallisuutta tukevaan oma-valvontatyöhön lastenkodeissa. Lastensuojelun Keskusliitto ja Hoikkala, S & Pollari, P. Helsinki [viitattu 5.4.2020]. Saatavissa: <https://www.lskl.fi/julkaisut/meidan-oma-valvontasuunnitelma-opas-nuorten-osallisuutta-tukevaan-omavalvontatyohon-lastenkodeissa/>
- Mahkonen, S. 2010. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Maijala, R. 2020. Vinkit onnistuneeseen työpajaan. Palvelumuotoilutoimisto Palvelupolkuja Oy [viitattu 13.4.2020]. Saatavissa: <http://www.palvelupolkuja.fi/palvelumuotoilu/vinkit-onnistuneeseen-tyopajaan/>
- Mäntyranta, T. & ja Kaila, M. 2008. Tutkimus ja opetus. Fokusryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä lääketieteessä. Duodecim 2008;124:1507–13. [viitattu 8.3.2020]. Saatavissa: <https://www.ebm-guidelines.com/xmedia/duo/duo97349.pdf>
- Nivala, E. 2010. Lapsen oikeudet osallisuuden perustana. Teoksessa Tanskanen, I & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Tampere: Juvenes Print Oy
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro.
- Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 7. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Oranen, M. 2013. Osallisuus osaksi arkea. Teoksesta Hastrup, A.; Hietanen-Peltola, M.; Jahnukainen, J. & Peltonen, M. (toim.) Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluiden uudistaminen. Lasten Kaste -kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi. THL raportti 3/2013. Helsinki: THL.

Pajulammi, H. (2014) Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum Media Oy.

Remahl, M. 2018. Pro gradu-tutkielma; Lapsen edun toteutuminen valtion koulukotien erityisen huolenpidon osastoilla asiantuntijoiden näkökulmasta. Sosiaalityö. Lapin yliopisto [viitattu 29.2.2020]. Saatavissa:

<https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63601/Remahl.Marko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki, käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Sinko, P. 2004. Laki ja lastensuojelu: Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä. Helsinki: Palmenia-kustannus

STM. 2019. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisuja 2019: 8. Helsinki: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto.

STM. 2020. Lastensuojelulain muutokset 1.1.2020. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisuja 2020: 12. Helsinki: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto [viitattu 12.4.2020]. Saatavissa: <https://stm.fi/lastensuojelulain-muutokset>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Tutkimus- ja kehittämistoiminta [verkkójulkaisu].

ISSN=1798-6206. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu 12.4.2020]. Saatavissa:

<https://www.stat.fi/til/tkke/kas.html>

Talentia. 2017. Arki, arvot ja etiikka. sosiaalialan ammattihenkilöstön eettiset ohjeet.

Helsinki [viitattu 18.2.2020]. Saatavissa: <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>

Tauriainen, L. 2000. Kohti yhteistä laatua. Henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatuksikäsitykset päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research, 165. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Tilastokeskus. 2007, Lapset lomaketutkimuksen vastaajina [viitattu 2.4.2020]. Saatavissa:

http://tilastokeskus.fi/artikkelit/2007/art_2007-04-12_002.html?s=0

THL. 2016. Ammatilliset perhekodit, lastensuojelun käsikirja [viitattu 15.2.2020].

Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun->

[kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/amatilliset-perhekodit](https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/amatilliset-perhekodit)

- THL. 2020. Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma. Lastensuojelun käsikirja [viitattu 15.2.2020]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hyvaa-kohtelua-koskeva-suunnitelma>
- THL. 2020. Lastensuojelun käsikirja, Hoito ja kasvatus sijaishuollossa [viitattu 5.4.2020]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa>
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampere University Press.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki [viitattu 18.2.2020]. Saatavissa: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Valvira. 2016. Omavalvonta sosiaalipalveluissa [viitattu 1.4.2020]. Saatavissa: <https://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/sosiaalihuollon-valvonta/omavalvonta>
- Vilkkä, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vilkkä, H. 2014. Tutki ja mittaa, määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

LIITTEET

LIITE 1: Vanhempien suostumus lasten tutkimukseen osallistumiseen

Tervehdys!

Lapsenne sijaishuoltopaikassa laaditaan hyvän kohtelun suunnitelmaa päivittäisen arjen kasvatus työn tueksi. Suunnitelman laatiminen on 1.1.2020 voimaan tulleiden lastensuojelulain muutosten mukaan pakollinen ainoastaan lastensuojelulaitoksille, mutta sen laatimista suositellaan ammatillisille perhekodeille. Lapsenne perhekodissa suunnitelman laatiminen katsotaan tarpeelliseksi toiminnan sekä laadun edelleen kehittämiseksi.

Suunnitelma hyvästä kohtelusta tehdään LAB-ammattikorkeakoulun opinnäytetyönä. Tutkin opinnäytetyössäni mitä hyvä kohtelu sijaishuollossa tarkoittaa, ja pyrin selvittämään, kuinka lasten osallisuutta perhekodin arjessa voidaan lisätä. Suunnitelman laatimisella on lisäksi tarkoitus tukea lasten itsemääräämisoikeutta sekä luoda avoimuutta ja yhteisymmärrystä yhteisistä säännöistä ja toimintatavoista.

Lasten mielipiteet hyvästä kohtelusta tulen selvittämään yksilöhaastattelujen kautta. Kaikki haastattelut tulen tekemään nimettöminä, joten yksittäisten lasten tiedot tai vastaukset eivät ole tunnistettavissa tutkimustuloksista.

Allekirjoittamalla tämän suostumuksen annatte luvan haastatella lastanne opinnäytetyön tutkimusta varten. Vastaukset käsittelen luottamuksellisesti ja tutkimuksessa kerättyä tietoa ei tulla käyttämään muuhun kuin opinnäytetyön tekemiseen.

Huoltajien allekirjoitukset

Kiitos yhteistyöstänne!

Terveisin

Mika Heiskanen

LIITE 2: Lasten yksilöhaastattelun kysymykset

1. Mitä hyvä kohtelu sijaishuollossa mielestäsi tarkoittaa?
2. Kuinka hyvää kohtelua sijaishuollossa voitaisiin parantaa?
3. Kuinka haluaisit perhekodin aikuisten kuuntelevan ja auttavan sinua?
4. Mitä mielestäsi tarkoittaa itsemääräämisoikeus? Ja kuinka sitä voidaan lisätä?
5. Kuinka lasten toiveet pitäisi huomioida? Jos toivetta ei voi toteuttaa, miten toimia?
6. Kuinka voitaisiin parantaa yhteisymmärrystä perhekodin arjessa?
7. Lasten osallisuus, mitä se tarkoittaa ja kuinka osallisuutta voidaan lisätä?

LIITE 3: Henkilökunnan työpajan kysymykset

1. Mitä lasten hyvä kohtelu tarkoittaa perhekodin arjessa?
2. Kuinka hyvää kohtelua perhecodissa voidaan parantaa?
3. Kuinka lasten itsemääräämisoikeutta voidaan lisätä?
4. Kuinka lasten toiveet tulisi huomioida?
5. Kuinka yhteisymmärrystä perhekodin arjessa voidaan lisätä?
6. Mitä lasten osallisuus tarkoittaa ja kuinka sitä voidaan lisätä?

Liite 4: Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma

HYVÄÄ KOHTELUA KOSKEVA SUUNNITELMA**1. Hyvän kohtelun tunnusmerkkejä**

Aito läsnäolo ja välittäminen

- Ole paikalla ja kuuntele lasta.
- Anna lapselle huomiota, hyväksyntää ja rakkautta.
- Mahdollista kiintymyssuhteiden syntyminen, turvaa niiden säilyminen.

Kunnioittava ja toiset huomioonottava kanssakäyminen

- Kunnioita toisen mielipiteitä ja huomioi ne, älä tuomitse.

Oikeudenmukainen ja tasapuolinen kohtelu

- Kohtele kaikkia tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti, älä suosi äläkä syrji.

Turvallisuuden tunteen kokeminen

- Lohduta ja turvaa, keskustele ja tue.
- Luo turvalliset säännöt ja kasvua tukevat rajat.

Lasten arjesta huolehtiminen ja perushoidon turvaaminen

- Turvaa lapsen henkiset-, fyysiset- ja sosiaaliset puitteet.
- Tue ikätasoisien elämäntaitojen opettelua ja vastuunottoa.

Lasten oikeuksien puolustaminen ja toteuttaminen

- Kerro lapsille heidän oikeuksistaan.
- Tue lasten oikeuksien toteutumista aina kun se on tarpeen.

2. Itsemääräämisoikeus ja sen vahvistaminen

Itsemääräämisoikeus

- Lapsi voi määrätä omista asioistaan ikä- ja kehitystason mukaisesti.
- Kuuntele, keskustele, tue ja ohjaa tarvittaessa.

Liikkumisvapaus

- Lapsella on vapaus liikkua perhekodin ulkopuolella ikätasoisesti ja sovitusti.

Läheisten tapaaminen

- Lapsella on oikeus saada tavata hänelle läheisiä ihmisiä.
- Tue lasta yhteydenpidon pitämisessä läheisiin ihmisiin.

Oikeus saada tietoa omasta tilanteestaan

- Lapselle kerrotaan häntä koskevista asioista, päätöksistä ja toimista.
- Kerro lapselle asioista ikätasoisesti, varmista että lapsi ymmärtää oikein.

Oikeus osallistua itseään koskeviin päätöksiin (ikä- ja kehitystaso huomioiden)

- Anna lapselle mahdollisuus vaikuttaa häntä koskeviin asioihin.
- Opasta ja tue lasta tekemään häntä koskevia päätöksiä.
- Mahdollista lapsen osallistuminen häntä koskeviin palavereihin.
- Avaa ja peruste lasta koskevat päätökset hänelle.

Oikeus yksityisyyteen ja omaan rauhaan

- Jokaiselle lapselle annetaan oma huone, jossa hän voi olla omassa rauhassa.
- Anna lapselle mahdollisuus vaikuttaa oman huoneen sisustukseen.

Oikeus koskemattomuuteen

- Turva lapsen oikeus koskemattomuuteen kaikissa tilanteissa.

3. Osallisuus

Toiminta ja tekeminen

- Järjestä tekemistä ja toimintaa (pelit, leikit, harrastukset, kotitöissä auttaminen)
- Pyydä lapsia toimintaan mukaan.
- Kannusta lapsia osallistumaan, myös omatoimiseen ja itsenäiseen tekemiseen.
- Kehu ja anna arvostusta lapselle.

Vaikuttaminen

- Kysy lasten mielipiteitä ja ota niitä huomioon.
- Mahdollista lapsen vaikuttaminen niin omiin kuin yhteisiin asioihin.
  - o Keskustelut, palaverit, yhteisesti sovitut säännöt ja käytänteet

Osallisuuden tunne

- Mahdollista osallisuuden tunteen luominen lapselle
  - o Ilmapiiri, osallistuminen, vaikuttaminen, kuuluminen johonkin.

Suunnitelma luotu: _____

Suunnitelma päivitetty; _____

Suunnitelman laatija; _____

Nimen selvennys; _____